

ВІДГУК

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА на дисертацію ЮЛІЇ МИРОНІВНИ

СТЕФАНИШИН „Фразеологічні інновації в сучасній польській прозі” – 186 сторінок тексту, додатків (71 стор.), поданої у формі рукопису на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.03 – слов’янські мови

Проблема природи та типології інноваційних фразеологічних одиниць належить до невирішених і актуальних проблем у сучасній славистиці. Фразеологічні одиниці як „усталені звороти, стійкі поєднання слів, що виступають в мові як єдиний, неподільний і цілісний за значенням вислів” (СУМ, т. 10, с. 368) у мовленні можуть підлягати змінам, що сприяє їхньому використанню в творах сучасної польської художньої літератури.

Цій проблематиці, актуальність якої полягає у комунікативно-прагматичній спрямованості сучасної лінгвістики і динамічному розвитку мов, приділяли увагу відомі фразеологи (Л. Г. Авксентьєв, М. Ф. Алефіренко, Ш. Баллі, І. С. Гнатюк, В. М. Білоноженко, А. М. Григоращ, Ж.В. Колоїз, Ф.П. Медведєв, А.М. Мелерович, В. М. Мокієнко, Л. Г. Скрипник, В. Д. Ужченко, М. М. Шанський), вона має давні традиції в полоністиці (С. Бомба, Д. Буттлер, Я. Ліберек, Г. Дзямска-Ленарт, А. Пайдзінська, В. Хлебда та ін.).

Необхідність всебічного аналізу новітньої реалізації стійких словосполучень зумовлює актуальність кандидатської дисертації Юлії Миронівни Стефанишин, присвяченій складній дискусійній проблемі – функціонуванню фразеологічних перетворень різних типів у сучасній польській художній прозі.

Наукова новизна рецензованої праці полягає в тому, що в ній уперше проведено комплексний аналіз способів інноваційного вживання фразеологізмів у сучасних художніх текстах, проаналізовано найпродуктивніші моделі трансформації структури і семантики ФО в незвичному контекстному оточенні,

які відображають динаміку фразеологічного фонду польської мови, розроблено типологію фразеологічних, визначено ступені інноваційності з метою диференціації фразеологізмів-інновацій за семантичним критерієм внаслідок перетворення форми і семантики у контексті твору.

Об'єктом у рецензованій дисертації є фразеологічні інновації зі змінами у формальній структурі або в контекстному оточенні. З огляду на актуальність вивчення фразеологічного новаторства вважаємо вибір об'єкту дослідження виправданим і таким, що належить до пріоритетних напрямів вивчення у славистиці. Дисертантка розуміє під **фразеологічною інновацією** „кожне перетворення, при якому в семантичній і / або формальній структурі традиційної ФО помітні будь-які відхилення від сучасної польської фразеологічної норми” (с. 9).

Однак у змісті дисертації в заголовку розділу 2 йдеться про інновації зі зміною структури фразеологізму в текстах сучасної польської прози, то у заголовку розділу 3 слід було уточнити, які саме інновації без зміни структури розглядатимуться (зі зміною семантики, з модифікацією семантичної структури?) (с. 2–3).

Мета дисертації (дослідити структурно-семантичні та функціонально-прагматичні особливості фразеологічних перетворень – інновацій – у текстах сучасної польської художньої прози) та **завдання** (1) з'ясувати типи перетворювальних прийомів, що лежать в основі фразеологічних інновацій зі зміною структури ФО у текстах сучасної польської прози; 2) окреслити механізми виникнення фразеологічних інновацій без зміни структури ФО; 3) установити характер і ступінь впливу зміни структури і / або контексту ФО на значення фразеологізму на кожному з його трьох рівнів – сигніфікативному, денотативному, конотативному; 4) визначити функції фразеологічних інновацій; 5) з'ясувати прагматичний потенціал перетворених ФО у художньому тексті; 6) дати кількісну і якісну характеристику, а також виявити домінантні типи фразеологічних інновацій у текстах кожного з десяти обраних

польських письменників) сформульовані логічно і вказують на *новаторський характер* дисертаційної праці (с. 8–9).

Наукову достовірність результатів рецензованої роботи забезпечують: 1) обґрунтований вибір джерел: фразеологічні словники польської мови, автори: С. Скорупка, С. Бомба і Я. Ліберек, П. Мюльднер-Нецковський, А. Клосінська, Е. Соболь, А. Станкевич та ін.; тексти 36 прозових творів 10 сучасних польських письменників, які ще не досліджувалися з огляду на обрану проблематику; 2) застосування необхідного теоретико-методологічного апарату (описовий і зіставний методи, контекстно-семантичний та структурно-семантичний аналіз, прийоми вибірки та кількісних підрахунків); 3) зібрані та проаналізовані 4933 випадки фразеовживання, серед яких – 902 фразеологічні інновації (с. 11).

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що глибокий комплексний порівняльний аналіз польських і східнослов'янських мовознавчих концепцій з теорії фразеологічної інновації та типологію інноваційних ФО, запропоновані в дисертації, є важливі для подальшого вивчення проблем функціонування фразеологізмів. Результати праці можуть бути придатні в дослідженні тенденцій розвитку фразеологічного складу сучасної польської мови, з'ясуванні закономірностей функціонування, ролі фразеологізмів у сучасних прозових текстах та ідіостилі письменників, для вивчення новаторських фразеологізмів в інших слов'янських мовах (с. 11).

Практичне значення праці полягає в тому, що зроблені авторкою спостереження безумовно знайдуть застосування в курсах з вивчення лексикології та фразеології сучасної польської мови, стилістики, зіставної лексикології польської та української мов, при укладанні підручників і посібників із цих навчальних дисциплін. Фактичний матеріал можна використати для створення словників індивідуально-авторських фразеологізмів тощо.

Проблематику дисертаційної роботи представлено в трьох розділах. У *першому розділі* Ю. М. Стефанишин представила теоретичні основи

дослідження, детально розглянула праці провідних польських, українських і російських мовознавців, які досліджували фразеологічні інновації, проаналізувала явища перетворення ФО з урахуванням фразеологічної норми, варіантності, семантики й інноваційності. Однак для повноти викладення в цьому розділі не вистачає посилань на праці Ш. Баллі і В.В. Виноградова, а також В. Хлебди („Frazeologia a przekład”, 2014).

На с. 36 дисертантка пропонує виділяти фразеологічні інновації першого, другого і третього ступенів, однак без наведення конкретних прикладів і їхнього пояснення.

Доцільним і виправданим є розгляд у рецензованій кандидатській дисертації методичних засад дослідження в межах таких етапів: 1) вибір художніх текстів; 2) формування реєстру фразеологічних інновацій; 2) праця з лексикографічними джерелами; 4) типологізація й опрацювання фразеологічного матеріалу; 5) кількісна і якісна характеристика реєстрів фразеологічних інновацій, виявлених у текстах письменників (с. 48–52).

У другому розділі з'ясовано типи, функції і прагматичні ефекти перетворень ФО, в яких порушення фразеологічної норми відбувається на рівні форми фразеологізму, його компонентного складу, і – як наслідок – на рівні значення ФО. Авторка наголошує, що більш ніж 3/4 фразеологічних інновацій у проаналізованих текстах сучасної польської прози становлять одиниці, в яких відхилення від фразеологічної норми проявляються на рівні структури і значення. Зміни традиційної форми фразеологізмів відбуваються шляхом поширення компонентного складу ФО, заміни компонента, фразеологічної деривації, перифрази, контамінації (с. 132). Глибоко проаналізований конкретний матеріал, в кожному випадку пояснюється інноваційність ужитої ФО у порівнянні з нормою, однак в окремих випадках переклад польських компонентів наведених фразеологізмів потребує уточнення, наприклад, *znaczący* „багатозначний” (1. „informujący, świadczący o czymś” 2. „odgrywający ważną rolę» (SJP PWN); *porozumiewawczy* „розуміючий” (1. „dający coś do zrozumienia”; 2. «służący do porozumiewania

się w określonych sprawach”); (spojrzenie) *szeffowej* „шефа” (с. 62–63). Неповно, на нашу думку, розкрито мовну гру в прикладі (цитата з дисертації): На подібну мовну гру і „мерехтіння” переносного та буквального значень стійкого словосполучення натрапляємо в репліці героїні твору – вагітної жінки: – *Chyba łknę koniaku. Zaleję robala albo raczej bobasa* (с. 97), пор. *zalewać robaka* „напиватися, аби розвіяти смуток, забути про якусь проблему, **втамувати** неспокій, позбутися неприємних відчуттів” (SFPWN, с. 384), *bobas* – дуже маленька дитина, немовля” (с. 70); інновації на основі паремій: – *Możesz poobcinać im [karpiom] głowy? Strasznie się przy tym zmachałam. – Zaraz powiedziałem i poczułem w środku coś ciepłego, choć może odrobinę drżącego. – Karpik nie zajączek, nie ucieknie* (DP, с. 34) – сема „чищення коропа” (с. 93) (тут, скоріше сема „вбивство коропа”). Не зовсім правильно перекладені заміни іменного компонента фразеологізмів – назви частини тіла, пор.: *usta* – *gęba* (рот – писок) (діал. у тварин); *język* – *ozór* (переклад відсутній: язик – лизень) (с. 97–98).

Tremii розділ присвячено всебічному дослідженню типів, функцій і прагматичного потенціалу перетворень ФО, у яких порушення фразеологічної норми відбувається на рівні мінімального або максимального фразеологічного контексту. Визначено семантичний потенціал прийомів розширення меж традиційної лексико-семантичної сполучуваності фразеологізму, подвійної актуалізації і розгорнутої метафори. Наголошено, що фразеологічні інновації без зміни структури, що виникають унаслідок дестабілізації мінімального або максимального контексту ФО, становлять четверту частину від загальної кількості зібраного матеріалу (с. 177).

Дисертаційна праця завершується логічними висновками, зробленими за результатами здійсненого комплексного дослідження: 1) зміна усталеної структури ФО та інноваційні випадки в досліджених текстах становлять 77% : 23%; 2) поширення компонентного складу ФО або субституція одного чи кількох компонентів фразеологізму належать до найчастотних; 3) інновації без зміни структури ФО спричиняє прийом подвійної актуалізації, рідше –

прийоми розширення меж лексико-семантичної сполучуваності ФО та розгорнутої метафори; 4) інновації із зміненним значенням марковані прагматичним потенціалом; 5) фразеологічні інновації у текстах художньої прози зумовлені авторським задумом; 6) насиченість текстів фразеологічними інноваціями пов'язана зі специфікою творчості конкретного письменника). Однак у цій частині хотілося б отримати відповіді на такі запитання: за яких умов інноваційні фразеологізми можуть перейти в норму, кодифікуватися? Які мовні одиниці переосмислюються найчастіше? Яким є фрагмент мовного образу світу, представлений у зібраному матеріалі?

Кандидатська дисертація Ю. М. Стефанишин є глибоким самостійним структурно завершеним дослідженням, яке має науково-теоретичну та практичну цінність. Чимало місця в ній відведено обґрунтованості наукових положень, а детальний аналіз фразеологічних інновацій, які вживають сучасні польські письменники (Й. Фабіцька, І. Сова, Д. Масловська, Д. Стец, І. Карпович, С. Схута та ін.) зі зміною і без зміни структури та семантики, забезпечує повноту викладу розглядуваного матеріалу. Відзначимо, що дисертантка збрала і проаналізувала складний і надзвичайно цікавий мовний матеріал, який ще не був предметом дослідження в полоністичних студіях.

Структура роботи є продуманою: кожен наступний розділ органічно пов'язаний з попереднім, доповнює його новим знанням; висловлені думки у подальшому викладі, в другому і третьому розділах конкретизуються на новому зібраному дисертанткою мовному матеріалі, що дає уявлення про різноманітність засобів вираження фразеологічних інновацій в текстах польських прозових творів.

Однак як і кожне самостійно проведене дослідження, рецензована кандидатська дисертація не позбавлена окремих недоліків. Залишаються незрозумілими такі терміни, як: бруталізми (с. 44), рефрешер (с. 100), редунація (с.102); зустрічаються окремі пунктуаційні (с.18, 172, 184), стилістичні помилки (с. 44, 52, 68, 70, 86, 96, 149), повтори (с. 174), однак в

цілому дисертаційна праця написана грамотно. Більш ретельно слід було підійти до оформлення списку літератури, в якому є технічні огріхи (с. 187, 189, 190, 195, 221, 223 и др.).

Однак висловлені зауваження і побажання не применшують цінності дисертаційного дослідження, зміст якого, основні концептуальні положення та висновки сповна відображені у 17. публікаціях та авторефераті.

Кандидатська дисертація Ю.М. Стефанишин становить завершене оригінальне дослідження, в якому отримано нові обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову задачу у славистиці, потреба в якій гостро назріла. Праця відзначається послідовністю реалізації поставленої мети та окремих завдань і, безперечно, сприятиме подальшому вивченню явища інноваційного переосмислення фразеологізмів у слов'янських мовах.

Дисертаційне дослідження „Фразеологічні інновації в сучасній польській прозі”, відповідає спеціальності 10.02.03 – слов'янські мови (польська), вимогам МОН України та пп. 11, 12, 13 „Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника” (постанова КМ України № 567 від 24 липня 2013 р.), а Ю. М. Стефанишин заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.03 – слов'янські мови.

Офіційний опонент

доктор філологічних наук, професор

кафедри загального та слов'янського мовознавства

Одеського національного університету

імені І. І. Мечникова

 - О. А. Войцева

28.09.2016

